

Kvite linsvøp og raude band

– dei eldre dåpskleda i Nord-Østerdalen

Dåpsbarn frå 1883. Skjorte av kvitt cambrik, trøye i trykt bomullstøy, som er fora med kvitt tunt bomullstoff, lue hekla av kvitt bomullsgarn tredd med rosa silkeband. I tillegg ei underlue med rynkekant. Bløya av bomullsstoff er vikla med eit bløyeband i kvitt og raudt.

Under Barnedaabens langvarige Cermoni – og det var vel som sædvanlig henvend en Snees Børn, der bares frem i sine hvide Liinsvøb omviklede med de røde Baand – blev der lidt mere Frihed til at see sig om i Kirken.

Slik opplevde Nicolai Ramm Østgaard dåpshandlinga i Tynset kyrkje pinse-dagen ca 1820.

Dåpen

Beskrivelse av dåpskleda og tradisjonane rundt er få. Derfor er nedteikninga som Nicolai Ramm Østgaard gjorde, så verdifull. Skriftlege opplysninger om dåpsbarnet finn ein i kyrkjebøkene. Der blir namnet til barnet, fødselsdato, dato for dåpen, namn på foreldra og barnets fadre, innskreve.

Spebarnet blir reiva

Den gamle måten å kle på spebarna var å reive dei, dvs. kle dei i firkanta tøy-stykker av ulik kvalitet, og vikla med eit breidt reiveband. Slik fortel vår informant om påkledning av spebarn på slutten av 1800-/begynnelsen av 1900-talet: *Først tok de på skjorte og trøie. Så navlebåndet, som ble tatt rundt og knytt oppå maven. Så en tynn klut som ble lagt under "rumpa", og tatt opp igjen mellom bena. En liten fotklut av linstoff bruktes på spebarn. Så kom kladden. Det var et stykke tjukt stoff, som ble lagt under enden, og brettet foran. Kladden nådde ned til bena. Den trakk opp vannet, samtidig var det varmt. Fotkluten var av ull, og den ble lagt utenpå kladden. Så ble barnet linned med en barnelinne. Utenpå der ble lagt en Bløye, og linned med et smalere band. Bløyebande.*

Lange, vevde band

Ein kan ofte undre seg over funn av lange, mønstervevde band i raudt og kvitt. Slike band finn ein både i museumssamlinger og i privat eige. Dei er både breie og smale, og er tre til fire meter lange. Alle har flotte mønster, ofte med initialer og årstal. Kva slags band er eigentleg dette, og kva vart dei brukt til? Dette vil denne artikkelen prøve å gje eit svar på.

"Bånlignet" (reivebandet)

Dei breie reivebanda (bånligna) vart vevd på bandgrind. Alt frå 1700- og 1800-talet finn me grindvevde reiveband. Ein skiller mellom bragdaband/mønsterband og parband. Når ein vev bragdaband plukkes ein og ein farga mønstertråd opp om gongen, og i eit parband plukkes to og to tråder opp samtidig.

Lengda på reivebanda er tre til fire meter, og breidda ca 5 cm.

Dåpsklede

Kristenbløye og bløyeband

Dåpsbarna i Tynsetkyrkja denne pinsedagen er kledd i kvite linsvøp, som er vikla med raude band. Desse linsvøpa vart kalla bløyer, som betyr laken. Dei firkanta stoffstykkja i lin, seinare i bomull, måler ca 70 x 100 cm. Desse blir lagt rundt barnet og rekker oppunder armene. Bløye brukt ved dåpen vart ved dåpen kalla kristenbløye. Bandet rundt var kristenband, og tre til fire meter lange og ca 2,5 cm breie.

Dåpsluva – kristenluva

Dåpsluva var den mest synlege, og den mest påakta stasen ved livets første høgtid. Dei fleste luver var sydd av silke og pynta med blonder, band og kniplinger i metall.

Luva til jente og gut hadde ulik farsong. Jenteluva var sydd av tre stykker stoff, forma som ei kyse, medan guteluva var sett saman av fire/fem stoffstykker som møtes i nakken.

Kristentørkle

Når ein går djupare inn i den gamle draktskikken kjem ein stadig borti nye uttrykk. I samband med dåp eller kristning har eg høyrd nemnd *kristentørkler*. Ein trekant, eit halvt tørkle i raudt silkestoff, er registrert under betegnelsen kristentørkle, men det er enno uklart korleis dette vart brukt.

Kristenteppe/kristenplagg

Når dåpsbarna vart teke med til kyrkja vart dei tulla inn i eit mønstervevd åkle. Her, i det gamle Tynset prestegjeld, var dette eit skillbragdåkle. I anledningen vart dette kalla *kristenteppen*.

Endringar i draktskikken

Bomull i lue og trøye

På slutten av 1800-talet var samfunnet vårt inne i ein vesentleg endringsprosess. Nye stoff og nye motetrender kom inn. Etter 1850 tok bomullstoffa over den funksjonen som linstoffa hadde tidlegare. Bomull blir brukt i skjorter, serker og barnetøy. Den eldste samlinga av spebarnsklede ved Nordøsterdalsmuseet skriv seg frå siste halvdel av 1800-talet. Blant desse er dåpsklede frå 1883, etter Maria Olsdatter Berget i Alv-dal. Iflg. kyrkjeboka er namnet Maria Margrete, fødd 5. mai 1883, døpt 1. juli, dåpen stadfesta av faderen. Foreldre er Ole Olsen f. 1827 og hustru Kari Kristofersdatter Berget f. 1845. Utstyret består av kvit skjorte i cambric (som ikkje følgde med), trøye av raudt, trykt bomullstøy, og hekla lue av kvitt bomullsgarn som er tredd med rosa silkeband. Både bomullstoff og hekle-kunsten hadde da fått fotfeste i Nord-Østerdalen.

Kvite dåpskjoler

Det store hamskiftet i landbruket, og industrialiseringa av Norge får og sterk innverknad på kledrakta. I Nord-Østerdalen går folkedraktene ut av bruk, og folk tar opp nye motetrender som er utvikla av europeiske designere, – og den

borgerlege bymoten gjer sitt inntog. Med bymoten kjem og dei kvite dåpskjolane. Frå ca 1890 har den kvite, sidekjolen vore brukt fram til i dag.

Frå ulike kanter av landet høyrer me om andre typer dåpsplagg, som heile dåpsdrakter, dåpskåper og dåpsposer i silke, men desse er ukjente i Nord-Østerdalen. Det ser ut som den alderdomlege dåpsdrakta, kristenbløye og bløyeband, har vore brukt fram til den kvite dåpskjolen kom i bruk, i slutten av 1800-talet.

Nicolai Ramm Østgaard

Nicolai Ramm Østgaard var fødd i 1812, son til Mikkel Østgaard og Magdalene Ramm, og vaks opp i hop med søster og mor hos besteforeldrene på Tynset. Bestefaren Nicolai Hersleb Ramm var skoginspektør for Røros kobberverk. Nicolai Ramm Østgaard reiste tidleg ut for å gå på skule, og kom til Christiania der han utdanna seg til advokat, og vart fogd i Sør-Østerdalen.

Frå oppveksten sin på Tynset hadde han oppservert, og kunne hugse mye frå dagleglivet her. Desse opplevingane skreiv han sinare ned i boka *”En Fjeldbygd”*, som kom ut i 1851. Han var den første i landet som siterte skikkelsene sine på dialekt.

Her finn ein stoff om tradisjonar og det sosiale liv, i kvardag, helg og høgtid, å gjera.

Helga Reidun Bergebakken Nesset
Nordøsterdalsmuseet
2500 Tynset
helga.reidun.nesset@
nordosterdalsmuseet.no

Litteratur

Nicolai Ramm Østgaard:

En Fjeldbygd. 1851

Inger Lise Christie: Dåpsdrakter. 1990.

Helga Reidun Bergebakken Nasset:

Bånlæa føri ti;n i Årbok for

Nord-Østerdalen 2007:

Inger Lise Christie: Spebarn i "linde
og reiv" i Norsk Folkemuseum:

By og bygd 1981 1982.

Inger Lise Christie: Dåpslinder fra

Østerdalen i Norsk Folkemuseum:

By og bygd 1979 1980.

Kjelder

Digitalarkivet: Klokkerbok for Alvdal

1878 – 1907.

Registreringane i Bunad- og folkedrakt-
rådet.

Ingrid Nyrud, Fåset, Tynset

1889 – 1976.

Dåpsluer frå fleire bygder i
Nord-Østerdalen, Tynset, Tolga og Os.

Dåpsluka til jente og gut hadde ulik form.
Jenteluva var samansydd av tre stoffstykker,
ei trebladlue. Luvene på bildet kjem frå
Sætersgård samlinger på Tolga.

Guteluka var sydd av fem stykker, som var
sett saman slik at spissene møttes i nakken.
Dette punktet vart pryda med ein rosett,
hjerte e. l. På bildet ser ein guteluver frå
Odden, Narjordet, Os.

Bløyebanda vart vevd på bandgrind.
Renninga var bomullgarn/lingarn og ull-
garn. Bomull eller tidlegare lin utgjorde
botn, medan dei raude ulltrådane vart
plukka opp til mønster.